

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Articvlvs III.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

ARTICVLVS III.

Utrum in diuinis sit alia processio a generatione uerbi.

DISPUTATIO I.

Conclusio D. Thomae.

CONCLUSIO est. Prater generationem Verbi datur in diuinis alia processio Spiritus sancti. Est de fide. Ioannis namque 15. asseritur, Spiritum sanctum procedere a Patre: cum ergo Spiritus sanctus sit alius a Filio, ut constat ex illo Ioa. 14. Rogabo Patrem, & alium paraclitum dabit uobis: consequens est, ut prater generationem Verbi ecedenda sit in Deo processio alia, qua procedat Spiritus sanctus. In simbolo Missae habetur, qui a Patre Filioque procedit: cum ergo generatio Verbi sit a solo Patre: efficitur, ut processio Spiritus sancti sit alia a generatione uerbi. In simbolo Athanasij habetur, Spiritus sanctus a Patre, & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Eandem ueritatem definiunt Concilium Constantinopolitanum 1. cap. 7. & ferè reliqua Concilia, definitione quae Ecclesiae artic. 1. disputatione 3. citata.

Eandem conclusionem in hunc modum explicat, ac deducit D. Tho. Processio in diuinis attenditur secundum actionem immanentem: quae actio, in natura, quae intellectu pollet, est actio intellectus & uoluntatis: cum ergo processio Verbi attendatur secundum actionem intellectus: sit, ut quemadmodum in nobis datur quadam alia processio amoris per operationem uoluntatis, secundum quam res amata est in amantem: ita quoque in Deo, prater processionem Verbi per intellectum, danda sit alia per uoluntatem, quae sit processio amoris. Cui rationi si adiungas, in Deo nullum esse accidens: colliges in Deo, prater processionem substantialem Verbi, dari aliam processionem substantialem Spiritus sancti.

DISPUTATIO II.

Utrum in nobis per operationem uoluntatis aliquis terminus producat.

Durandus & quorundam aliorum sententia.

Præterea, quae negat, tueritur quidam ex sectatoribus D. Thomae: in eademque est Durandus, qui, ut negat per actum intellectus produci aliquem terminum, ita etiam negat per actum uoluntatis produci aliquid, quod sit terminus uolitionis.

Scoti opinio.

Scotus uero, eum asserit uolitionem non esse actionem proprie dictam, sed qualitatem, produci tamen per actionem proprie dictam, quam uocat elicere uolitionem, ut art. 1. disp. ult. dictum est, consequenter dicit, per actionem uoluntatis improprie dictam, quae est uolitio, nihil produci: per actionem uero proprie dictam, quae est elicere uolitionem, produci aliquid, nempe uolitionem ipsam, quae sit terminus actus elicendi eandem uolitionem.

Refellitur.

Sententia haec Scoti eodem modo dissidet a sententia, quam subiucimus, quo sententia de Verbo, dicere, & actu intelligendi, quam art. 1. disp. ultim. ex Scoto tenuimus, dissidebat a sententia D. Thomae: eodemque modo est impugnanda. Quare non est quod in ea amplius immoremur.

Caiet. sententia.

Est ergo tertia sententia Caietani hoc loco, Capreoli in 1. d. 10. q. 1. Ferrariensis 4. contra gentes cap. 19. Bartholomaei Torres art. 1. huius quaestiois disputatione 5. dubio 5. asserentium, sicut per intellectum producit uerbum, quod est ter-

A minus intellectiois, ita per actum uoluntatis produci in nobis qualitatem quandam, quae uolitionem terminat. Hac sententia nobis probatur, uideaturque ea D. Thomae hoc loco, & absque ulla dubitatione infra q. 37. art. 1. Quomodo autem intelligendus sit q. 4. de ueritate art. 2. ubi contrarium uidetur innuere, legito apud Doctores proxime citatos. De distinctione huiusmodi qualitatis ab actu, per quem producit, idem dicendum est, quod de distinctione uerbi ab actu intelligendi articulo 1. disput. ultima diximus.

Notant doctores citati, conformiter ad mentem D. Tho. q. 37. art. 1. hoc esse discrimen inter uerbum, quod producit per actum intelligendi, & qualitatem eam, quam per actum uoluntatis asserimus produci, quod uerbum esse imaginem expressam rei, quam intelligimus: qualitas autem illa non est imago rei, quam uolumus, sed propensio & inclinatio ad illam, producta per actum uoluntatis. Notant praeterea cum Diuo Thoma loco citato, quamuis habeamus distincta nomina, quibus significemus, & actum intellectus, & terminum illius (actum quippe appellamus intellectum: terminum uero Verbum ac conceptum) non dari tamen uocem propriam, qua terminus uolitionis significetur, eo quod is terminus nos magis lateat, quam is, qui intellectioe generatur: ideoque cogi ad eam rem Theologos, ut eodem nomine positum uolitionis terminum, quo uoluntatis actus exprimitur. Sicut enim actum appellamus, cum amorem, tum propensionem, ac inclinationem in rem uolitam: ita terminum appellamus amorem, propensionem, & inclinationem uoluntatis in rem uolitam. Quod sit, ut & amor, & propensio, ac inclinatio uoluntatis in rem uolitam, aequiuocum sit ad uolitionem, & ad terminum per eam productum.

Petes, quamquam sit necessitas constituendi qualitatem explicatam, ad quam uolitiones terminantur? Doctores citati, qui ea ratione uerbum constituendum esse censebant, ut in eo tamquam in obiecto cognito principale obiectum agnosceretur, uix assignant rationem, ob quam eiusmodi terminus constitui debeat. Fatetur namque non concurrere tamquam obiectum, sed solum tamquam terminum. At cum per actus sensuum exteriorum negent produci terminum, nescio cum quanta probabilitatis specie asserere possint, produci per uolitionem: neque enim ulla uidetur esse maior ratio de actu uoluntatis, quam de actibus sensuum exteriorum.

Dicendum itaque rationem, cur admittatur, eam esse, quia implicat contradictionem esse actionem, quin producat aliquem terminum, ut cum Scoto art. 1. disputatione ultima dicebamus: quare eum uolitio sit actio & non qualitas (alioquin produceretur per aliam actionem, ut ibidem argumentabamur) sane dicendum est, per eam aliquem terminum produci: & cum nullus alius fingi possit, quam res de praedicamento qualitatis, dicendum erit illum esse qualitatem explicatam.

In hac sententia partim conuenimus cum Scoto, & partim ab eo dissidemus. Conuenimus quidem, quatenus Scoto concedit, quando aliquid uolumus, produci in uoluntate qualitatem quandam, darique distinctam aliam actionem uoluntatis, per quam producat, & cuius ea qualitas sit terminus. Dissidemus uero, quia ipse existimat, uolitionis nomen significare qualitatem illam, & non actionem per quam ea producat, sed actionem esse ipsam elicere uolitionem: nos uero dicimus, actionem, per quam producat, qualitas, esse uolitionem ipsam: qualitatem uero productam, esse terminum uolitionis.

DISPV.

Per alium uoluntatis producit terminum.

Qualitas, quae actum uoluntatis terminat, est imago, sed propensio in obiectum.

Necessitas potest uolitionis terminum.

Legitima ratio.

MOL
IN
D

lurum, nempe rationem sapientiae communem tribus personis, & cum ea essentiam, ac attributa cetera, nostroque intelligendi more cum fundamento in re, addit esse genitum dictum, & productum à Patre, quod est relatio realis ad Patrem: ita Spiritum sanctum includere quid absolutum, nempe amorem essentialem, & cum eo essentiam, ac reliqua attributa, nostroque similiter intelligendi more cum fundamento in re, addere esse spiratum, ac productum à Patre & Filio per voluntatem, quod est relatio realis spirationis passivae ad Patrem & Filium sub ratione unius spiratoris activi.

Secundum est. Cum Filius in divinis procedat per intellectum, sitque sapientia genita, & ideo circa vi suae productionis includat rationem sapientiae communem tribus personis, hoc est, intelligere essentiale, quod secundum suam rationem formalem est velut imago vitalis essentiae divinae, ut explicatur, est, addaturque esse genitum seu productum à Patre per intellectum, à ratione quidem sapientiae, quam includit, habet, ut sit similis Patri quoad substantiam & essentiam Patris quae est obiectum primarium à Patre per suum intellectum cognitum: à relatione vero habet, non quod similis sit Patri, quia ut D. Thomas q. 35. art. 2. affirmat, secundum relationes non attenditur similitudo in divinis, sed quod sit quid realiter distinctum ac productum à Patre. Quod fit, ut à relatione habeat completivè, ut sit Verbum, hoc est, imago vitalis à Patre per intellectum producta, ab eoque distincta, in quo posita est ratio Verbi. Filium autem Dei esse hoc modo Verbum Patris, docuit Ioannes dicens: *In principio erat Verbum, &c.* Per consequens fit, ut ab eadem relatione completivè similiter habeat, ut sit imago Patris, ab eo proinde distincta, & figura substantiae eius, hoc est, Patri similis quoad suam substantiam. Atque id est, quod docuit Paulus ad Hebraeos 1. dicens: *Locutus est nobis in Filio, qui cum sit splendor gloria, & figura substantiae eius, &c.* Et ad Colossenses 1. dicens: *Qui est imago Dei invisibilis.* Et quod docuit Sapiens Sapientiae 7. eius verbis: *Candor est lucis aeternae, & speculum sine macula Dei inaequalis, & imago bonitatis illius.* Spiritus sanctus vero, quia procedit per voluntatem, estque amor spiratus ac productus, vi suae productionis includit rationem amoris essentialis, qui secundum suam propriam rationem formalem, non est velut imago vitalis essentiae, sed tamquam inclinatio ac tendentia vitalis in essentiam, ut in rem amantem: eaque ratione de Spiritu sancto, nec dicitur quod sit Verbum, nec quod sit imago Patris & Filij, sed quod sit amor, nexusque virtutis; ab utroque productus.

Tertium est. Patrem aeternum in eo sensu intelligendo producere Filium seu Verbum, quasi intelligere absolutum sit ipsamet productio Filij ac Verbi: sicut in nobis intelligere est actio, qua Verbum generatur. Etenim in nobis species expressa producta per actum intelligendi est verbum: habet verò ut sit verbum, quia producta & dicta passivè per intellectum: esse autem dictam & productam passivè non est aliud, quam ipsummet intelligere, ut passivo est. Idem verò intelligere sumptum activè, est actio per quam verbum activè producitur. In Deo autem ipsummet intelligere essentialè, seu sapientia communis tribus personis (qua, ut questione sequenti demonstrabimus, includit essentiam & cetera attributa) per relationem producti per intellectum, per quam Filius constituitur in esse Filij & geniti, completur in esse Filij ac Verbi: sapientia namque genita ac producta est, quae habet rationem Filij ac Verbi in divinis. Quare licet Pater, intelli-

gendo seipsum, suamve essentiam, producat Filium ac Verbum, ipsum tamen intelligere, quod & à Patre communicatur Filio, dum ipsum generat, & manet in ipsomet Patre, & non est productio activa filij: sed productio activa Filij est, Patrem intelligendo dicere Verbum. Eiusmodi autem dicere Patris per suum intellectum, licet praesupponat intelligere Patris essentialè, in eoque quasi fundetur illudque quodammodo includat, non est tamen ipsum intelligere: sed est relatio dicentis ac producentis per intellectum existens in Patre, ad rem per intellectum dictam & productam. Dicere itaque Patris praesupponit & quodammodo includit intelligere essentialè, & completur per relationem producentis, sic intelligendo, qua respicit productum. Eiusmodi verò relatio per modum actionis significata, praesupponitque intelligere essentialè, imò illud in se ratione in obliquo dicens, est productio activa, à qua Pater dicitur intelligendo producere ac generare Verbum. Relatio autem opposita dicti ac producti per intellectum, quae est in Filio, est productio passiva Filij ac Verbi, per quae Filius in esse Filij & Verbi nostro intelligendi more constituitur. Productio ergo activa Patris & passiva Filij non sunt aliud, quam relatio & habitudo eius, à quo alius per intellectum, & eius, qui ab alio per intellectum, quae intelligere essentialè praesupponit, ut emanat ab essentia, seu à Deo, quae Deus est, prius quam nostro intelligendi more in eo persona intelligatur. Etenim licet essentia divina suapte natura, ex suaque fecunditate personarum personalitate Patris, Patrisque, & non essentia, sit, qui per intellectum producit ac generat: nihilominus, ut id dilucidius intelligatur, meditanda est essentia divina tanquam radix relationum, proprietatibus omnium personalium, virtute in se eas continens. Ea verò in illo priori, per intellectum seipsum intelligente, quasi resulat à parte essentiae relatio eius, à quo alius per intellectum, ex qua & essentia (quae intelligere ipsum, ceteraque omnia attributa includit) constituitur Pater, qui eo ipso, & est id, quod eadem essentia, ut sua, nec non intellectum tamquam principium intelligit, ut quod, se ipsum, suamque substantiam, & reliquas personas, nostro intelligendi modo virtute adhuc contentas in se, suaque essentia, & est id quod producit, ut quod, Filium: sua verò essentia & intellectus producit illum tamquam principium quoque. Etenim id, quod per intellectum producit, & cui intelligere seu sapientia, & cum ea & in ea, essentia, ceteraque attributa intelligendo communicantur, non ab essentia, sed à Patre realiter distinguitur, ad quem solum habet oppositionem relationis: & ideo, non ab essentia, sed à Patre per essentiam & intellectum tamquam principium producitur: inter productum namque, & productum realiter distinctio esse debet. Rursum eadem essentia seu Deo, quae Deus est, intelligente se ipsum, sicut à parte essentiae quasi resulare intelligitur relatio eius, à quo alius per intellectum, ex qua & essentia nostro intelligendi more constituitur suppositum Patris, quod intelligendo communicat Filio ipsum suum intelligere, ac sapientiam, & cum ea essentia & cetera attributa: ita à parte intelligere, sapientiaeve essentialis ac essentiae, qua ita communicatur, Patris in fluxu, activaeque productione Verbi, resulare intelligitur relatio eius, qui ab alio per intellectum, ex qua, & ex intelligere, seu sapientia essentiali, ac essentia ita communicatis, constituitur Filius, qui est id quod producit à Patre, & quod coparatione Patris habet oppositionem relationis, non verò intelligere, essentia, & alia attributa, quae per generationem illi communicantur. Atque in hunc modum Filius, seu Verbum, procedit à Patre per intellectum.

Filius unde assimilatur Patri & ab eo vnde distinguitur.

Spiritus sanctus cur nec verbum, nec imago sed amor & nexus Patris Filijque dicitur.

Intelligere Patris non est productio verbi, sed relatio dicentis qua intelligere praesupponit.

Dicere Patris aeterni quid.

Productio activa in re, & passiva in se, quae quid sit.

Essentia divina in se sit radix relationum.

Causa

Inter essen-
tiam & rela-
tionem nul-
la est realis
distinctio sed
virtualis.

Cautè vñs sum verbo, quasi resultat, dum bis paulò antea dixi, *essentia seu Deo, qua Deus est, in illo priori per intellectum se ipsum intelligente quasi resultare à parte essentie relationem eius, à quo alius per intellectum ex qua & essentia constituitur Pater*: quoniam ibi nulla est productio, neque processio, qua paternitas, relatione eius, à quo alius per intellectum procedat, aut producatur ab essentia, neque resultantia propriè: hæc enim omnia distinctionem exigunt inter producens & productum, inter procedentem, & id à quo procedit, & inter resultantem propriè & id à quo resultat: quæ tamen distinctio nulla ratione esse potest inter essentiam & paternitatem, inter quæ solum est virtualis distinctio, coniuncta cum omnimoda eandem identitate ex natura rei. Nihilominus quia essentia virtute continet in se personas diuinas, proprietatè, ac relationes, quibus personæ constituuntur, & ab inuicem distinguuntur, ex fecunditateque per intellectum & voluntatem, ac infinita & illimitata illius perfectione prouenit, quòd in Deo sit gloriosissima Trinitas personarum: inde est, quòd, nostro intelligendi modo cum fundamento in re, ab essentia, ad se ipsam respiciente seque ipsam intelligente, quasi resultare intelligatur paternitas in ipsa essentia, vñ cum essentia constituens suppositum relatiuum Patris, quod per eandem essentiam & intellectum, eo ipso illi propria à nulloque alio sibi comunicata, se ipsum suamque essentiam intuendo, modo explicato producit Verbum æternum Filium suum vnigenitum. Exempla huius quasi resultantia paternitatis ab essentia se ipsam intuente habemus in essentialibus, inter quæ nulla similiter est productio, neque processio vnus ab alio, eò quòd similiter nulla sit inter ea distinctio ex natura rei, nisi tantum virtute. Nostro namque modo intelligendi cum fundamento in re, concipimus intellectum diuinum & voluntatem quasi resultare ex essentia, & non è contrario: & velle in diuinis quasi subsequi ex natura rei intelligere, illudque præsupponere, & ab eo quasi emanare, & non è contrario: eaque de causa dicimus, generationem Filij ex natura rei antecedere spirationem Spiritus sancti, dicimus etiam Deum, quia Deum, esse intelligentem & volentem, & non è contrario, quia volentem & intelligentem, esse Deum: dicimus præterea, Deum, quia intelligentem, esse volentem, & non è contrario, quia volentem, esse intelligentem: item dicimus, Patrem essentiam, tanquam principio quo remotiori, & intellectu, tanquam principio proximo, generare Filium, & non è contrario: similiæque alia ex eadem radice affirmamus. Non secus autem ac modo prædicto concedimus quasi emanationem vnus ex alio in essentialibus absque vlla productione, aut processione: concedimus etiam ac affirmamus, paternitatem quasi resultare in essentia, constituereque cum ea suppositum Patris, cum essentia, quæ personis præintelligitur, proprietatèque eorum virtute in se continet, se ipsam intuetur ac intelligit. Hæc de processione filij à Patre per intellectum.

Quod verò ad processionem Spiritus sancti attinet, simili modo, licet Pater & Filius diligendo producant per voluntatem Spiritum sanctum, diligere tamen absolutum, & essentialè non est productio actiua Spiritus sancti, sed spirare est producere Spiritum sanctum. Spirare autem Patris & Filij, licet præsupponat dilectionem essentialè virtutè, & in ea quasi fundetur, imò illam quodammodo includat, non est tamen diligere, sed est diligendo producere: quòd fit, vt compleatur per relationem producentis diligendo ad rem eo modo productam. Ea autem relatio per modum actionis significata, in Patre & Filio existens, est quæ dicitur productio actiua Spiritus sancti, & ab ea Pater & Filius dicuntur formaliter Spiritum sanctum producere, vt de relatione Patris ad Filium dictum est: Opposita autem relatio producti, iuxta modum explicatum, ad Patrem & Filium in ratione vnus producentis, est productio passiva Spiritus sancti, per quam ipsius ratio absoluitur. Neque verò apud D. Thomam inuenies, processionem diuinam esse actiones, aut operationes immanentes, quæ sunt intelligere & velle: sed esse secundum operationes aut actiones immanentes, aut accipi secundum actiones immanentes, quæ sunt intelligere & velle, vt patet in hoc articulo, & in artic. 5. ac sæpe aliàs.

Præterea, quia diligere essentialè, nostro intelligendi more cum fundamento in re, præsupponit intelligere: eò quòd neque in nobis, neque in Deo, aliquid sit volitum, quin præcognoscatur. Paterque æternus prius, nostro intelligendi more cum fundamento in re, quam diligit, intelligendo se ipsum, suamque essentiam, generat Filium, eique essentialia omnia comunicat: inde est, vt Filius ante volitionem Patris sit vnus principium cum eo, producens diligendo Spiritum sanctum. Vt ergo paulò antè dicebamus, intuente essentia diuina, ac intelligente se ipsam, antequàm in ea intelligatur proprietates personales, quasi resultare à parte essentie relationem dicentis, producentisve per intellectum ad productum, ex qua & essentia constituitur Pater in esse Patris producentis, ac communicantis Filio suam sapientiam, & in ea cætera attributa quæ includit: similiter dicendum est nunc, Patre & Filio se mutuo, suamque essentiam diligentibus, quasi resultare in ipsis relationem producentis per voluntatem suamque amorem, atque in eo attributa omnia diligendo communicantis, ad Spiritum sanctum productum, cui amor & reliqua omnia continentur: per relationem autem actiue spirantis ac producentis diligendo, constituitur Patrem & Filium in ratione vnus actiue spirantis: per relationem verò spiranti passiuè (licet ita loqui) constituitur Spiritum sanctum in esse Spiritus sancti, qui tertia est persona sanctissima Trinitatis.

Ex his omnib. patet, quando dicimus Filium esse sapientiam genitam, aut Spiritum sanctum esse amorem spiranti, ac productum, nos non ita intelligere, quasi sapientia absoluta communis trib. personis sit genita in filio, aut quasi amor absolutus eisdem communis sit spiranti, productusve in Spiritu sancto. Nam sicut essentia diuina non generatur aut spiratur, vt est de fide, videbimusque inferius, sed per generationem comunicatur filio, & per spirationem Spiritui sancto: ita quoque sapientia absoluta nõ generatur, sed comunicatur filio per generationem, & amor absolutus nõ spiratur, neque producitur, sed Spiritui sancto per spirationem comunicatur. Esse itaque genitum & productum per intellectum, eo nuncit supposito Filij, & nõ Deitati, aut attributis, quæ Filio comunicantur per generationem; in eòque, quòd genitus sit per intellectum, ratio filiationis consistit: quare additum nostro intelligendi more deitati, nostro quoque more intelligendi cõplet rationem filij, in esse filij, & in esse Verbi; eaque ratione Filius dicitur Deus genitus de Deo generate. Quia verò producitur à Patre intelligendo, vi suæ productionis speciali quodam modo comunicatam habet sapientiam cõmunem tribus personis, & cum ea essentiam cæterasque perfectiones, quæ in essentia includuntur; eaque de causa vi suæ productionis

A tionem producentis diligendo ad rem eo modo productam. Ea autem relatio per modum actionis significata, in Patre & Filio existens, est quæ dicitur productio actiua Spiritus sancti, & ab ea Pater & Filius dicuntur formaliter Spiritum sanctum producere, vt de relatione Patris ad Filium dictum est: Opposita autem relatio producti, iuxta modum explicatum, ad Patrem & Filium in ratione vnus producentis, est productio passiva Spiritus sancti, per quam ipsius ratio absoluitur. Neque verò apud D. Thomam inuenies, processionem diuinam esse actiones, aut operationes immanentes, quæ sunt intelligere & velle: sed esse secundum operationes aut actiones immanentes, aut accipi secundum actiones immanentes, quæ sunt intelligere & velle, vt patet in hoc articulo, & in artic. 5. ac sæpe aliàs.

B Præterea, quia diligere essentialè, nostro intelligendi more cum fundamento in re, præsupponit intelligere: eò quòd neque in nobis, neque in Deo, aliquid sit volitum, quin præcognoscatur. Paterque æternus prius, nostro intelligendi more cum fundamento in re, quam diligit, intelligendo se ipsum, suamque essentiam, generat Filium, eique essentialia omnia comunicat: inde est, vt Filius ante volitionem Patris sit vnus principium cum eo, producens diligendo Spiritum sanctum. Vt ergo paulò antè dicebamus, intuente essentia diuina, ac intelligente se ipsam, antequàm in ea intelligatur proprietates personales, quasi resultare à parte essentie relationem dicentis, producentisve per intellectum ad productum, ex qua & essentia constituitur Pater in esse Patris producentis, ac communicantis Filio suam sapientiam, & in ea cætera attributa quæ includit: similiter dicendum est nunc, Patre & Filio se mutuo, suamque essentiam diligentibus, quasi resultare in ipsis relationem producentis per voluntatem suamque amorem, atque in eo attributa omnia diligendo communicantis, ad Spiritum sanctum productum, cui amor & reliqua omnia continentur: per relationem autem actiue spirantis ac producentis diligendo, constituitur Patrem & Filium in ratione vnus actiue spirantis: per relationem verò spiranti passiuè (licet ita loqui) constituitur Spiritum sanctum in esse Spiritus sancti, qui tertia est persona sanctissima Trinitatis.

C Ex his omnib. patet, quando dicimus Filium esse sapientiam genitam, aut Spiritum sanctum esse amorem spiranti, ac productum, nos non ita intelligere, quasi sapientia absoluta communis trib. personis sit genita in filio, aut quasi amor absolutus eisdem communis sit spiranti, productusve in Spiritu sancto. Nam sicut essentia diuina non generatur aut spiratur, vt est de fide, videbimusque inferius, sed per generationem comunicatur filio, & per spirationem Spiritui sancto: ita quoque sapientia absoluta nõ generatur, sed comunicatur filio per generationem, & amor absolutus nõ spiratur, neque producitur, sed Spiritui sancto per spirationem comunicatur. Esse itaque genitum & productum per intellectum, eo nuncit supposito Filij, & nõ Deitati, aut attributis, quæ Filio comunicantur per generationem; in eòque, quòd genitus sit per intellectum, ratio filiationis consistit: quare additum nostro intelligendi more deitati, nostro quoque more intelligendi cõplet rationem filij, in esse filij, & in esse Verbi; eaque ratione Filius dicitur Deus genitus de Deo generate. Quia verò producitur à Patre intelligendo, vi suæ productionis speciali quodam modo comunicatam habet sapientiam cõmunem tribus personis, & cum ea essentiam cæterasque perfectiones, quæ in essentia includuntur; eaque de causa vi suæ productionis

Filius est principium Spiritus sancti vñ cum Patre.

Filius est sapientia genita dicuntur, est essentialis sapientia non generatur.

Spiritus sancti produ-
dit.

Molina in D. Thom.

nis dicitur in Scripturis sapientia genita, & figura A
substantia Patris, imago, & Verbum Patris.

Haud secus, esse spiritum, seu productum per voluntatem conuenit supposito Spiritu sancti, & non Deitati, aut attributis, quæ Spiritui sancto per spirationem actiuam communicantur: in eoque, quod spiratus sit, productusve per voluntatem, posita est ratio spirationis passiuæ. Quare si addatur nostro intelligendi more Deitati nostro quoque intelligendi more complet rationem Spiritus sancti, vt tertia persona est: proptereaque similiter vocari potest Deus spiratus de Deo spirante. Quia verò producitur diligendo, visua productionis speciali B quodam modo recipit communicatum sibi amorem sublimissimam Trinitati communem, & cum eo Deitatem, cæteraque in ea inclusa attributa. Atque inde est, vt vi sua productionis non dicatur procedere, vt figura substantiæ Patris, sed vt propensio & inclinatio, appelleturque amor productus.

Ex dictis præterea intelliges, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum in reliquis conuenire, solùmque distingui relationibus eius, qui ab alio per intellectum, & à quo alius per intellectum, & eius qui ab alio, aut aliis per voluntatem, & eius, aut eorum à quibus alius per voluntatem.

Postremò ex hæcenus dictis, facile colliges, ad explicandam productionem Verbi diuini, generationemve Filij Dei per intellectum parum admodum referre, quod Verbum in nobis sit terminus intellectiois, atque adeò quid ab ea ex natura rei distinctum, aut potius quod ipsa intellectio dici verbum debeat. Quod idè admonuerim, quia multi affirmant, ideo potissimum reiiciendam esse sententiam Scoti, qui verbum in nobis non distinguit ab intellectu, quia non consonat cum iis, quæ de generatione Filij Dei ac productione Verbi diuini docet fides, neque iuxta opinionem Scoti aequè bene explicetur generatio Filij in diuinis, ac iuxta opinionem D. Thomæ. Ego sanè, nisi vrgentem naturalem rationem haberem ad constituendum verbum terminum intellectiois, nunquam propter ea, quæ docet fides de generatione Filij Dei, à sententia Scoti discederem. Etenim fides non docet, Verbum diuinum distinctum esse ab intellectu Patris, sed à productione actiuâ, quæ à Patre intelligendo producitur, quæ non est ipsum intelligere, sed est relatio in Patre, quæ cum intelligere complet rationem dicentis per intellectum, ac producentis Verbum, vt dictum est. Præterea in Verbo intelligere essenziale includitur, & ratione illius habet, quod similis sit Patri, & quod sit figura substantiæ Patris; completur verò in esse Verbi per relationem producti per intellectum, vt à qua habet quod sit quid distinctum à Patre, vt dictum est. Adde, quod intelligere in nobis est quid distinctum ab intelligente, atque adeò quid verè productum: quare si in se esset imago expressa, & non actiua, per quam exprimeretur imago, profectò quam maxime similis esset sapientiæ genitæ, Verboque diuino, iuxta ea quæ explicata sunt.

In responsione ad secundum argumentum Diti Thomæ, notat Caietanus, omnem naturam finitam vno tantum modo communicari, at infinitam, qualis est diuina, duobus modis communicari. Ratio, quam reddit D. Thomas, est, quia propter diuinam simplicitatem, & infinitatem, quicquid ad intra est à Deo, est ipsemet Deus, quare cum ad intra dentur duæ processiones in Deo, vna secundum intellectum, quæ est generatio, & altera secundum voluntatem, quæ est spiratio: fit, vt natura diuina duobus modis communicetur. Si maui, dic natu-

Verbum in nobis ab intellectu parum distinguitur ad diuini Verbi productionem explicanda.

Natura finita vno tantum modo, in finita duobus communicatur.

ram, quæ communicatur per actionem ad extra, communicari vno tantum modo: at verò eam quæ communicatur per operationem ad intra, quæ propter suam infinitatem, illimitationem in perfectione, & simplicitatem reddit idem secum omnia, quæ sunt ad intra, & communicari duobus modis, iuxta duo genera operationum ad intra, quæ sunt in eadem natura, nempe intelligere, & velle.

In responsione ad tertium nota: distinctionem virtuales, quæ inter intellectum, voluntatem, intelligere, & velle cernitur in Deo, esse satis, vt processiones, quæ sunt in Deo secundum operationes intellectus & voluntatis realiter distinguantur inter se. Aduerte tamen, esse sermonem de processione passiuè sumpta, quæ proprie dicitur processio, qualis est generatio passiuæ Filij, & spiratio passiuæ Spiritus sancti: processiones namque actiuæ sumptæ, cum non sint ab alio, sed, vt explicatum est, sint respectus eius, à quo alius, nempe generatio actiuæ in Patre, & spiratio actiuæ in Patre & Filio, non dicuntur proprie processiones, suntque idem re & ratione formaliter inter se. Ratio autem quare existente sola distinctione virtuali illorum quatuor, esse possit distinctio realis inter processiones, quæ sunt secundum operationes intellectus & voluntatis, est: quia processio realiter distinguitur ab eo, à quo est, propter relatiuam oppositionem, quam habet cum eo, à quo talis processio emanauit, vt processio passiuæ Verbi realiter distinguitur à Patre: quare cum processio amoris supponat processionem Verbi, eò quod nihil possit voluntate amari, quin sit intellectu conceptum: fit, vt processio amoris realiter distinguitur à processione Verbi, ratione relationis spirantis ad spiratum, quæ aduenit Filio iam producto, efficitur deinde, vt processio amoris & processio Verbi sint duæ processiones realiter inter se distinctæ: sed de hac re latius inferius. Postremò adiciam, has duas processiones se ipsis, & secundum suas rationes formales inuicem distinguuntur radicaliter verò id habere, eò quod vna sit secundum operationem intellectus, & alia secundum operationem voluntatis. Inde enim est, quod vna suapte natura supponat aliam, & quod sit ordo originis, ac proinde distinctio vnus ab alia.

Hoc loco disputant nonnulli, vtrū cognitio obiecti efficienter concurrat ad actum voluntatis. Caietanus & plerique alij affirmant. Torres & alij negant. Nos quæstionem fusè disputauimus 1. 2. q. 9. art. 1. partemque affirmantem fuimus complexi.

ARTICVLVS IV.

Vtrum in diuinis processio amoris, Spiritus sancti, sit generatio.

HE fide est processionem Spiritus sancti non esse generationem. Probat, quia cum Spiritus sanctus procedat à Patre, vt est de fide, si processio etiam Spiritus sancti esset generatio, sequeretur Christum non esse vnigenitum à Patre, contra apertissima Scripturæ testimonia. Ioann. enim 1. de Christo dicitur: *Vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti à patre. Et vnigenitus, qui est in sinu Patris, ipse emansit. Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret. In symbolo etiam Apotolico dicitur: Et in Iesum Christum Filium eius vnicum. Et in symbolo Missæ: Et in vnium Dominum Iesum Christum, Filium Dei vnigenitum. Idem etiam probatur ex*

Spiritus sancti non est generatio.

illis